

הקדמה

בשבח והודיה לה' יתברך הננו מוציאים לאור כרך נוסף בסדרת תורה אור ולקוטי תורה המבואר, הכולל מאמרים של רבינו הזקן בעל התניא על חג הפסח, ל"ג בעומר, חג השבועות וראש חודש, עם ביאור.

הספר "תורה אור" נדפס בפעם הראשונה בשנת תקצ"ז על ידי אדמו"ר הצמח צדק, נכד רבינו, ובו נכללו מאמרים על החומשים בראשית ושמות ובכללם המועדים חנוכה ופורים. הצמח צדק ליקט את הכתבים, ובחר מתוכם את המאמרים שכלל בספר. והעיד הצמח צדק על מאמרים אלו: "הרבה מהם שם רבינו ז"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו להביאם לבית הדפוס".

לאחר קצת יותר מעשור, בשנת תר"ח, הביא הצמח צדק לדפוס את הכרך השני, והוא נקרא "לקוטי תורה", ובו מאמרים על שלשת החומשים הנותרים - ויקרא במדבר ודברים, עם המועדים החלים בזמני פרשיות אלו, וכן על שיר השירים.

[בשונה מתורה אור, שבו נדפסו בדרך כלל מאמרי רבינו כצורתם, הרי שבלקוטי תורה הוסיף הצמח צדק "הגהות" עליהם; בדרך כלל באו ההגהות בסוגריים, והן ציונים או הוספות, ויש הגהות שנכתבו בלי סוגריים, והן חלק בלתי נפרד ממבנה המאמר. כמו כן חילק הצמח צדק את המאמרים לפרקים, ובמקצתם אף הוסיף קיצורים].

הספרים תורה אור ולקוטי תורה נודעו כספרי היסוד של תורת חסידות חב"ד. החסידים שמו להם לחוק להגות בכל שבוע במאמרים שעל פרשת שבוע זה. בדורנו עורר רבות כ"ק אדמו"ר זי"ע על לימוד זה, והיה רגיל לקרוא למאמרים אלו "פרשת השבוע החסידית".

במכתבו על הדפסת התורה אור כותב הצמח צדק, שהמאמרים שבו הם "דברים כהוייתן כפי אשר יצאו מפורש מפה קדוש רבנו הגאון ז"ל נשמתו עדן", והם נרשמו על ידי השומעים סמוך לאמירתם מפי רבינו. רובם הם רשימותיו של רבי יהודה לייב, אחיו של רבינו ובעל שו"ת "שארית יהודה", אך חלק חשוב מן המאמרים (בפרט אלה

שבלקוטי תורה) הם מרשימות בני רבינו הזקן - רבי דובער (אדמו"ר האמצעי) ובנו הצעיר רבי משה, וכן מהצמח צדק ורבי פינחס רייזעס משקלוב, תלמידו של רבינו.

ה"דברים כהוייתן" נאמרו על ידי רבינו בקיצור יחסית, ולכן הלומד במאמרים אלו מתקשה לעתים להבינם על בורים. במיוחד קשה תפיסת מהלך הענינים שנתפרשו במאמר, הבונה את הנושא המבואר נדבך על גבי נדבך.

זכה דורנו ובו נדפסה לראשונה מכתבי יד, בהוראת והכוונת כ"ק אדמו"ר זי"ע, סדרת "מאמרי אדמו"ר הזקן", אשר לצד מאמרים אחרים מרבינו כלולות בה גם "הנחות" נוספות (הנחות - רישום המאמר כפי שהונח בזכרון השומע) למאמרים שלפנינו בתורה אור ולקוטי תורה.

מעיון בהנחות הנוספות אנו רואים לפעמים, שבמקום שקיצר מניח המאמר שרשימתו נדפסה בתורה אור ולקוטי תורה - פירש יותר המניח השני, ובפרט אדמו"ר האמצעי, שהנחותיו ידועות באריכותן ובפירוטן. על ידי העיון בספרים אלה אפשר להבין יותר את כוונת הדברים שבתורה אור ולקוטי תורה. ובלשון כ"ק אדמו"ר זי"ע (בפתיחה להערותיו לספר "מאמרי אדמו"ר הזקן - הנחות הר"פ"): "אי אפשר לנוסחא אחרת בלי חידוש".

הביאור שבספרנו נכתב לאחר עיון בכל ההנחות שתחת ידינו מהמאמרים שבתורה אור ולקוטי תורה, וכן במאמרי אדמו"ר האמצעי המיוסדים עליהם, ובהוספות והגהות שב"אור התורה" לצמח צדק. כמו כן פנינו לעיין במאמרי רבינו שאליהם מפנה הצמח צדק בהגהותיו. השתדלנו להבהיר ככל הניתן את מהלך הענינים שבמאמר וקישורם זה בזה.

זכות הראשונים על ביאור מאמרים מתורה אור ולקוטי תורה, שמורה למערכת "חסידות מבוארת" שעל ידי "היכל מנחם". סדרת ספריהם על המועדים, שבת, תפילה ועוד, קנתה לה שם מפואר בקרב מבקשי תורת החסידות, ופתחה את שערי תורת רבינו לקהלים רחבים כ"י. בספרים אלו נתבארו היטב המושגים שהובאו במאמרים, גם למי שאין לו היכרות מוקדמת עם תורת חסידות חב"ד.

בסדרה שלפנינו הושם עיקר הדגש על בירור הביאור למהלך הענינים על אתר. בכל מאמר השתדלנו לבאר את המושגים שנזכרו ונתבארו בו, על פי העולה מהמבואר דוקא במאמר זה. לפיכך, גם מי שהורגל במושגי החסידות בכללותם, יוכל להעזר בסדרה זו כדי לברר את הכוונה בכל פרט במאמרי התורה אור ולקוטי תורה שעליהם נסוב ביאורנו.

עיקרון זה של כתיבת ביאור הצמוד למאמר שלפנינו עמד לנגד עינינו גם כאשר ביארנו על פי ההנחות האחרות. עשינו זאת כאשר היה נראה שמניח אחד האריך

ופירש במקום שבנדפס לפנינו בתורה אור ולקוטי תורה מצויים אותם הדברים עצמם בקיצור או ברמז. אך במקום שהיה נראה שהדברים שבהנחה האחרת אינם עולים בקנה אחד עם נוסח המאמר שבאנו לבארו, פירשנו על פי הנראה מהנוסח שלפנינו, ואלו ואלו דברי אלקים חיים ומרועה אחד ניתנו.

מבנה הספר:

בספר הובאו ארבעה מאמרים לחג הפסח, מאמר אחד ל"ג בעומר, שלשה מאמרים לחג השבועות ומאמר אחד לראש חודש.

רוב ככל המאמרים הם מתוך לקוטי תורה ותורה אור, מלבד המאמר ל"ג בעומר שאין מאמר למועד זה בלקוטי תורה ומשום כך מובא בספר מאמר שאמר רבנו ונדפס בספר תורת חיים מתוך "הנחה" של אדמו"ר האמצעי.

כדי להקל על הלומד לעמוד על מבנה המאמר וקישור הענינים שבו, חילקנו את המאמרים לפרקים, כאשר כל ענין בא בפרק לעצמו. חלוקה זו אינה זהה לחלוקת הפרקים שבמאמר המקורי, ובדרך כלל הפרקים בספרנו גם קצרים יותר.

תחילה מובא המאמר המקורי, בלי ביאור, אך בחלוקה לפרקים התואמת את החלוקה בביאור. כמו כן פתחנו את ראשי התיבות והוספנו פיסוק וחלוקה לפסקאות.

הגהות הצמח צדק שענינן ציון או תוספת (גם אלו שנדפסו בלקוטי תורה שלא במוסגר בחצאי עיגול או ריבוע) לא נתפרשו בביאורנו, והן הובאו בפני עצמן בשולי המאמרים המקוריים. ההכרעה מה נכלל בגוף המאמר ומה נדון כהגהה נעשתה על פי השוואה עם שאר ההנחות, ועל פי שיקול דעת העורכים, וכבר נאמר "שגיאות מי יבין".

בהמשך מובא המאמר המבואר, כאשר כל פסקה מגוף המאמר באה באותיות מודגשות ולאחריה בא הביאור. גם כאן פתחנו את ראשי התיבות והוספנו פיסוק וחלוקה לפסקאות, וכן מראי מקומות, הערות וציונים הבאים בשולי הגליון.

גם במאמר המבואר צוינו הגהות הצמח צדק באותיות לפי סדר א"ב.

בפתיחת הביאור בכל מאמר צוין בשולי הגליון תאריך אמירתו. כן פורטו שם המקורות העיקריים שעליהם מיוסד הביאור, וגם במהלך המאמר צוין להם בדרך קצרה (כגון: תקס"ט, אור התורה, פלח הרמון וכדומה).

לאחר הביאור מובא תוכן המאמר בקצרה המאפשר ללומד לקבל תמונה כללית של הנושא הנדון בו.

לתועלת הלומדים, צוינו בפתח הספר מאמרים נוספים מלקוטי תורה על פסח ושבועות, שלא הובאו בסדרה זו, ונתבארו בספרי "חסידות מבוארת". כן צוין למאמרים אחרים מסדרה זו השייכים למועדים אלו ונתבארו בכרכים על פרשיות השבוע.

מפעל זה של ביאור מאמרי רבינו הזקן קם ביוזמתו של הרב לוי געלב שהתחיל בכתיבת ביאור למאמרים על פרשיות התורה, ובשיתוף פעולה עם מכון "לעבדך באמת" פורסמו המאמרים בשנים האחרונות בקונטרסים שבועיים, ושמש נודע לתהילה בקרב אלפי לומדים. לפני כשלוש שנים יצאו לאור חמישה כרכים, עם מאמר לכל פרשה. בהמשך לכך יצאו לאור לפני כשנתיים כרך על חנוכה, ארבע פרשיות ופורים, וכרך נוסף על חגי תשרי וכעת יוצא החלק האחרון המשלים את המועדים.

כתיבת הביאור והעריכה נעשתה על ידי הרב חיים זקס והרב משה לינק. בהגהת המאמרים ובהכנת הספר לדפוס השתתף הרב אברהם וולף.

תודתנו נתונה להרב אליהו מטוסוב, חבר מערכת "אוצר החסידים", שסייע בבירור ענינים מתוך הנחות ממאמרי רבינו שעדיין לא ראו את אור הדפוס. תודתנו לחברי מערכת "חסידות מבוארת - מכון אליעזר יצחק" ובפרט הרב יעקב ליב אלטיין שהיה לנו לעיניים בכל ענין, וכן הרב דוד משה מייזליש והרב ישראל שטערן שעמדו לימין המערכת בכל עת. זכות הרבים תלויה בהם.

יהי רצון שהוצאת ספר זה לאור והלימוד בו ימהרו את ביאת משיח צדקנו, וכתשובתו לשאלת הבעל שם טוב "אימת אתי מר": "בזאת תדע, בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה . . אז יכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה".

ספריית מעיינותיך

פסח א

יציאת מצרים – הסרת מיצר הגרון בין המוח ללב על ידי התורה

13. ד"ה לכן אמור [תורה אור פרשת וארא נו, ב - נח, ב].
 19. ביאור המאמר.

פסח ב

שביעי של פסח "כולו לה" – למעלה משמחת כל המועדות

57. ד"ה ששת ימים (הג') [לקוטי תורה פרשת צו טו, ד - טז, א].
 63. ביאור המאמר.

פסח ג

קריעת ים סוף לעתיד לבוא – השגת אלקות עד לבחינת ראייה

85. ד"ה ששת ימים (הג') [לקוטי תורה פרשת צו טו, ד - טז, א].
 89. ביאור המאמר.

פסח ד

הפיכת ים ליבשה – גילוי העצמות ובחירתו בישראל דוקא

103. ד"ה אז ישיר [תורה אור פרשת בשלח סב, ביד].
 109. ביאור המאמר.

ל"ג בעומר

שתי שמחות חתונה ב"מתן תורה" של נגלה דתורה ופנימיות התורה

141. ד"ה להבין ענין ל"ג בעומר [תורת חיים שמות חלק א רז, ב].
 145. ביאור המאמר.

שבועות א

"חטה" – התקשרות עצמית באלקות בחג השבועות,

אחרי עבודת "שעורה" בימי הספירה

161. ד"ה וספרתם [לקוטי תורה פרשת במדבר י, א - יא, א].
 169. ביאור המאמר.

שבועות ב

- מתן תורה – נתינת כח לישראל להתאחד באורו יתברך שלמעלה מהשתלשלות
 ד"ה זכור את יום השבת לקדשו [תורה אור פרשת יתרו ע, ד – עא, ד] 203.....
 ביאור המאמר 211.....

שבועות ג

- שלימות מתן תורה – כתר תורה שלמעלה מלחם, יין ושמן שבתורה
 ד"ה צאינה וראינה [לקוטי תורה שיר השירים כד, ג – כו, ד] 255.....
 ביאור המאמר 271.....

ראש חודש

- "ביום החודש יפתח" – שעת כושר להתבונן ב"אין" האלקי,
 כמו בתפילה ב"ימי המעשה"
 ד"ה והיה מדי חודש [לקוטי תורה פרשת ברכה צו, ד – צז, ד] 313.....
 ביאור המאמר 321.....

רשימת המקורות העיקריים שעליהם מיוסדים הביאורים למאמרים בסדרה זו:

אדמו"ר הזקן

"ביאורים" למאמרים בתורה אור ולקוטי תורה (שנדפסו גם הם בתורה אור ולקוטי תורה),
 מאמרי אדמו"ר הזקן, סידור עם דא"ח

אדמו"ר האמצעי רבי דובער, בן רבינו

תורת חיים

מאמרי אדמו"ר האמצעי

הצמח צדק רבי מנחם מענדל, נכד רבינו

אור התורה

דרך מצותיך

רבי הלל מפאריטש מגדולי חסידי אדמו"ר האמצעי והצמח צדק

פלח הרמון

נסח א

יציאת מצרים -

הסרת מיצר הגרון בין המוח ללב על ידי התורה

ד"ה לכן אמור [תורה אור פרשת וארא נו, ב – נח, ב]

פתיחה

"לכן אמור לבני ישראל אני ה', והוצאתי אתכם". הנה אמרו רז"ל "מזכירין יציאת מצרים בלילות", פירוש: גם בלילות. ולהבין מה נשתנה נס יציאת מצרים מכל הנסים, שלא הוזהרנו עליהם להזכירם כל כך.

אך הנה, בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו בכל יום בבקר ובערב כאלו הוא עת יציאת מצרים. והענין, כי הנה נודע שיש "זה לעומת זה", ולעומת מצרים דקליפה יש מצרים בקדושה. וכשם שיש מצרים למטה, כך יש למעלה ברוחניות. וכן "ישראל לתתא" ו"ישראל לעילא". וכשם שיש ברוחניות למעלה בעולמות עליונים, כך הוא למטה בנפש האדם בעבודת ה'.

פרק א

והנה בחינת כנסת ישראל דלעילא הוא מה שכתוב "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים". ולמטה בנפש האדם, בחינת אהבה בתענוגים היא שמחת הנפש בה' עושה, וכמו שכתוב "עבדו את ה' בשמחה". וכתוב "אם הבנים שמחה", שהשמחה היא מחמת התבוננות באור אין סוף, וכדכתיב "כי אם לבינה תקרא". והיינו על ידי שיתבונן בגילוי אור אין סוף ברוך הוא למטה, אזי "ישמח ישראל בעושו", ותהיה שמחת הנפש בהתגלות רשפי אש האהבה לצאת מנרתקה היא מאסר הגוף, להיות חדות ה' היא מעוזו.

והנה כתיב "תחת אשר לא עבדת כו' מרב כל כו'", דהיינו בחינת כל התענוגים הרוחניים, גן עדן עליון וגן עדן תחתון. והוא מחמת שיתבונן במה שכתוב "כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים", פירוש, ש"שמו" הוא מדת מלכותו אשר "מלך שמו נקרא", וכמאמר "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר וכו'", והוא בחינת "שכינה" ששוכן בתחתונים, וכמו שכתוב "ושכנתי בתוכם". ונקרא שמו מלך על כל העולמות, וכמו שכתוב "מלכותך מלכות כל עולמים". וכמאמר "יחיד חי העולמים מלך כו'", שעל ידי בחינת מלכותו יש לו יחוס ושייכות להעולמות שיקרא שמו מלך עליהם. והנה גם בחינת "שמו", מצד עצמו הוא רם ונשא ונשגב בבחינת "לבדו", שאין ערוך להעולמות עם שמו יתברך כלל, אלא "הודו" וזיוו של שמו הוא המאיר "על הארץ" - זה גן עדן תחתון, "ושמים" - זה גן עדן עליון ששם הצדיקים "נהנין מזיו השכינה". אבל בשכינה עצמה שהוא בחינת "שמו", הוא בבחינת "לבדו", שלא נמשך ממנה להיות הנבראים נהנין ומתענגים בה בעצמה ממש.

אבל בבחינת תורה ומצות, הנה אומרים "אשר קדשנו במצותיו" (יש שמברכים ב"על" ויש שמברכים בלמ"ד), "במצותיו" ממש, כמאמר רז"ל "הקב"ה מניח תפילין", "הקב"ה מתפלל", וכתוב "אני מדבר בצדקה", "אני" ממש, דהיינו הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. וכדאיתא בזוהר ד"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד", "קודשא בריך הוא" ממש. ו"קודשא בריך הוא" הוא בחינת מה שהוא קדוש ומובדל מגדר עלמין לגמרי, שאפילו בבחינת זיו והוד לא היו העולמות יכולים לקבל חיות ממנו.

כי הנה כתיב "כי ביה ה' צור עולמים", שעולם הזה ועולם הבא גן עדן תחתון ועליון נבראו בב' אותיות משמו בלבד. ובזוהר איתא דבמחשבה אחת ברא את העולם. והוא על דרך מה שנאמר "היוצר יחד לבם כו'", ואמרו רז"ל "כולם נסקרים בסקירה אחת", שהוא "צופה ומביט עד סוף כל הדורות", ו"קורא הדורות מראש כו'". וכמו שנתבאר במקום אחר, שכל הדורות שהם שית אלפי שני דהוי עלמא וימות המשיח ותחיית המתים, כולם הם לפניו במחשבה אחת. על דרך משל כמו שאין ערוך למחשבה אחת נגד כל המחשבות שיכול אדם לחשוב כל ימי חייו, ומכל שכן נגד עצמותו ומהותו, שאינה אלא התפשטות הארה אחת בעלמא, כך כל הדורות של שית אלפי שנין וימות המשיח ותחיית המתים, אינן אלא בחינת זיו והתפשטות הארה אחת מבחינת שמו בלבד. אבל הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו הוא רם ונשא למעלה מעלה עד אין קץ ותכלית, ו"לית מחשבה תפיסא ביה כלל", שאינו נתפס ונתלבש בגדר עלמין כלל. מה שאין כן בתורה ומצות, הוא התלבשות אור אין סוף ברוך הוא בעצמו ובכבודו ממש.

וכאשר ישים האדם אל לבו כל הדברים והאמת האלה, ישמח לבו ויגל אף גילת ורנן באור אין סוף ברוך הוא המתפשט ומתלבש בעסק התורה ומעשה המצות אשר יעשה

אותם האדם וממשיך על נפשו אור ה' אין סוף ברוך הוא ממש, מה שאין כל העולמות כדאי לו.

פרק ב

אך אין השמחה בהתגלות אור ה' במוח מחשבתו ובינתו לבד, כי אם כאשר נגעה אל נקודת לבו. כי שמחה היא ההתגלות. וכמשל המלך שכל כבודו פנימה, אך בשעת השמחה הוא מתגלה. וזהו "עבדו את ה' בשמחה", דהיינו להיות גילוי אור ה' אין סוף ברוך הוא שיהיה בבחינת "ונגלה כבוד ה'". ולמטה בנפש האדם, ההתגלות הוא כשבא לידי גילוי הלב. והיינו דכתיב "אם הבנים שמחה", דהיינו כשנולדו "הבנים" שהם המדות ונתגלו בלב. מה שאין כן כשהוא בהעלם ובהסתרת תוך מוח מחשבתו ובינתו לבד, הרי הן בבחינת עיבור עדיין, ואינה "אם הבנים".

פרק ג

והנה המעכב בחינת הולדה והתגלות אור ה' לצאת מהעלם והסתרת שבמוחו אל גילוי הלב, הוא בחינת גלות מצרים, שהוא בחינת "מצר הגרון", שהוא האמצעי בין מוחין שבראש ללב. ושם הוא בחינת שר המשקים שר האופים ושר הטבחים, שהוא בחינת קנה וושט וורידין, שהם הם בחינת כל תענוגי עולם הזה ומחשבותיו ועסקיו ותחבולותיו, אשר ישתמש בהם כל אחד לפי ערכו. והם הם המונעים ומעכבים ומסכים המבדילין בין אור ה' שבמוח ובין גילוי הלב.

וזהו צער העיבור, "כעצמות בבטן המליאה". ולכן כל גליות וצרות נקראות בשם "עיבור", כמאמר רז"ל "בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך, אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה כו". והגאולה נקראת בשם "לידה", שהוא בחינת התגלות הולד לאויר העולם. וחבלי משיח נקראים בשם "חבלי לידה". וכתיב "הָרִינוּ חֲלָנוּ מִפְּנֵיךְ הוֹי"ה". פירוש, שכל בחינת עיבור וגליות הוא כדי שיהיה גילוי אור ה' ברוך הוא, וצריך לזה חבלי לידה, דהיינו להרגיש הכאב והמרירות על מניעות התפשטות אור ה' בגילוי הלב מחמת המונעים ומעכבים שהם הם צרכי עולם הזה.

ואזי כאשר יבא לבחינת לידה והתגלות בבחינת שמחה, ו"ישמח ישראל בעושו", יתפרדו כל המונעים ומעכבים והמסכים המבדילין, והיו כאין ואפס בלא תפיסת מקום כלל, מחמת שמחת ה'. וכשם שלמעלה בחינת שמחה היא המתקת הדינין, כך למטה בנפש האדם היא מבטלת כל המונעים ומעכבים מבית ומבחוץ. ונקראת בשם "ארץ כנען", על שם שמכנעת החיצונים, שהם נדחים מפני ה' מאליהם וממילא כחושך

דיציאת מצרים דוקא הוא החיוב להזכיר בכל יום ערב ובוקר" (תקס"ג)³.

אך הנה, בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו בכל יום בבקר ובערב כאלו הוא עת יציאת מצרים.

במשנה במסכת פסחים⁴ נאמר, שמלשון הכתוב בענין סיפור יציאת מצרים שצריך האב בכל דור לומר לבנו "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים"⁵, למדים להלכה שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא עצמו יצא ממצרים, ואין זה רק זיכרון למאורע שאירע בעבר. והענין בעבודת ה' הוא, שעל האדם לפעול בנפשו בחינת "יציאת מצרים".

פירוש: בזמן הזה, כאשר כללות העולם הוא בגלות המעלימה על אורו יתברך,

פתיחה

ענין יציאת מצרים

"לכן* אמור לבני ישראל אני ה', והוצאתי אתכם"¹.

הנה אמרו רז"ל² "מזכירין יציאת מצרים בלילות", פירוש: גם בלילות. ולהבין מה נשתנה נס יציאת מצרים מכל הנסים, שלא הוזהרנו עליהם להזכירם כל כך.

"צריך להבין, מפני מה גדול הנס של יציאת מצרים מכל הנסים שנעשו כו' שמזכירין יציאת מצרים דוקא כו'. ואף שהרבה נסים היו... אף על פי כן אין החיוב כל כך להזכירן בכל יום פעמיים, זולת נס

(* המאמר נאמר בשבת פרשת וארא תקס"ג.

הביאור שלהלן מיוסד על המאמרים האלה: תורה אור וארא נח, ב (ביאור למאמר זה). הנחת אדמו"ר האמצעי למאמר זה - תורת חיים סט, ב, וביאור שם עא, א. הנחת הרב משה - מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג עמ' קו, וביאור שם עמ' קיג. מאמרי אדמו"ר האמצעי שמות חלק א עמ' מו. אור התורה שמות כרך ז עמ' ב'תקצז. פלח הרמון שמות עמ' סו.

בכמה מקומות תוקן על פי כתיב יד 3002, 3118, 3122 ו-3145 בספריית אגודת חסידי חב"ד.

3. נוסף על כך שמזכירים יציאת מצרים פעמיים בכל יום, מזכירים יציאת מצרים גם בכל הימים טובים. ואפילו בשבת שהיא "זכר למעשה בראשית" מצד שביתת הקב"ה ממלאכת הברואה, נאמר בעשרת הדברות שבפרשת ואתחנן שהשבת היא כדי לזכור את יציאת מצרים. ומכאן שענינה הפנימי של יציאת מצרים שייך לכל עניני עבודת ה', גם אלו שאינם תלויים ביציאת ישראל מארץ מצרים בגשמיות (על פי אור התורה).

4. קטז, ב.

5. בא יג, ח.

1. וארא ו, ו.

2. ברכות יב, ב.

עליונים, כך הוא למטה בנפש האדם בעבודת ה'.

כשם שלמעלה בבחינות העליונות של אורו יתברך יש בחינת מצרים דקדושה, הנותנת מקום למצרים דקליפה שמשם באות צרות הגלות של כלל ישראל, כן יש בכל אדם העובד את ה'.

פירוש: אדם מישראל הוא "ישראל דלתתא", והוא מקבל מבחינת "ישראל דלעילא" את הרגשת אורו יתברך שלמעלה מהגבלת העולמות הנמשך בנפשו על ידי התורה והמצוות. אך יש בנפש בחינת מצרים דקדושה - כאשר השגת והרגשת האור האלקי שלמעלה מהעולמות אינה מאירה אצלו בהתרחבות אלא ב"מצר" וגבול. דבר הוא הנותן מקום ללעומת זה, מצרים דקליפה, שהיא השקיעה בעניני עולם הזה החומריים, וזהו הגורם ל"גלות מצרים" פנימית באדם, שהאור האלקי הזה אינו מתגלה בלב האדם כלל (וכמבואר להלן בפרטיות).

פרק א

שמחת הנפש בה'

[בסיום הפרק הקודם התבאר שיש בחינת "ישראל לעילא", וממנה נמשך ב"ישראל לתתא" בנפש האדם בעבודת ה'.

ובפרק זה יבאר מהי בחינת "ישראל":]

והנה בחינת כנסת ישראל דלעילא הוא מה שכתוב: "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים".

"ישראל דלעילא" הוא עצמות אור אין סוף שלמעלה מהצמצום וההגבלה שבסדר

כענינה של "מצרים", אי אפשר לאדם לצאת בתכלית מה"מצרים" שבנפשו, ולכן צריך לעורר בחינה זו כל יום מחדש בשביל יום זה (וכמבואר להלן באריכות).

והענין, כי הנה נודע שיש "זה לעומת זה"⁶, ולעומת מצרים דקליפה יש מצרים בקדושה. וכשם שיש מצרים למטה, כך יש למעלה ברוחניות.

נאמר בכתוב "זה לעומת זה עשה האלקים". היינו שכל דבר שאנו מוצאים בקליפה, יש בחינה כיוצא בו גם בקדושה. ובעומק יותר: נתינת המקום לקליפה היא מבחינה דוגמתה בקדושה.

ובענינו: שורש "מצרים למטה" המצירה לישראל ומביאה עליהם את שעבוד הגלות, הוא מבחינת מצרים "למעלה ברוחניות", דהיינו "מצרים דקליפה" המונעת ומסתירה על אורו יתברך, ועל ידי זה גורמת להביא על ישראל דינים וצרות ר"ל.

ונתינת המקום ל"מצרים דקליפה" הוא מ"מצרים דקדושה", שהוא אורו יתברך המוגבל הבא להיות מקור ושורש לחיות העולמות. בחינה זו היא בוודאי קדושה, כי אין כאן מניעת האור אלא רק צמצומו ומיעוטו, אלא שמצד מצרים דקדושה יש תפיסת מקום מסוימת ללעומת זה - מצרים דקליפה שלמעלה, שהוא המקור לשעבוד הגלות.

לעומת זה, מצד עצמות אורו יתברך שלמעלה ממצרים דקדושה של האור המוגבל, אין מקום למציאות של קליפות המסתירות על אור ה' ומביאות צרות וגלויות.

וכן "ישראל לתתא" ו"ישראל לעילא". וכשם שיש ברוחניות למעלה בעולמות

7. שיר השירים ז, ז.

6. קהלת ז, יד. וראה תניא פרק ו.

וכתיב¹¹ "אם הבנים שמחה", שהשמחה היא מהמת התבוננות באור אין סוף. וכדכתיב¹² "כי אם לבינה תקרא".

והיינו על ידי שיתבונן בגילוי אור אין סוף ברוך הוא למטה, אזי "ישמה ישראל בעושיה"¹³, ותהיה שמחת הנפש בהתגלות רשפי אש האהבה לצאת מנרתקה היא מאסר הגוף, להיות הדות ה' היא מעוזו¹⁴.

כדי שיוכל האדם לקבל בנפשו מכנסת ישראל שלמעלה את התענוג העליון, היינו שגם הוא למטה יתענג על ה', נדרשת הכנה מצדו שיעשה עצמו לכלי ראוי לקבל בפנימיותו המשכה זו. והיינו שיניח את כל תענוגי העולם הזה, ושמחתו תהיה רק בקרבת ה'. כי הרי כל עוד האדם שקוע בתענוגי העולם הזה אי אפשר לו לקבל את התענוג העליון, ולכן עליו להתעורר בתשוקה ורשפי אש לצאת מתענוגי העולם הזה שבהם הוא משקוע מטבע בריאתו והתלבשותו בגוף גשמי וחומרי.

כדי להגיע להתעוררות אהבה כרשפי אש, בה האדם יוצא ממאסר הגוף ותענוגותיו ושמחתו תהיה רק השמחה בה', על האדם להתבונן בענין אור אין סוף שאין לו גבול ומדה ח"ו, ובמעלתו העצומה לגבי כל העולמות המוגבלים. בהמשך לזה יתבונן שלמרות הפלאות והבדלתו של האור האין סופי מהעולמות המוגבלים, הוא מתגלה ונמשך למטה בנפש האדם המקיים מצוות ולומד תורה (וכמבואר להלן). ואז "חדות ה'

השתלשלות העולמות"⁸. ו"כנסת ישראל" שלמעלה נקראת כך "על שם שמקבלת ומאספת וכונסת לתוכה את בחינת 'ישראל דלעילא'" (תקס"ג), והיא מקור נפשות ישראל למטה.

והנה, נאמר בכתוב "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים", שהקב"ה (ה"דוד") מכנה את כנסת ישראל שלמעלה (רעייתו המקבלת ממנו) בשם "אהבה בתענוגים". "והיינו להיותה מקור להשפיע בנשמות ישראל שמלובשים בגופים בחינה זאת ד'אהבה בתענוגים", ולכן נקראת בשם זה" (פלא הרמון)⁹.

ולמטה בנפש האדם, בחינת אהבה בתענוגים היא שמחת הנפש בה' עושה, וכמו שכתוב¹⁰ "עבדו את ה' בשמחה".

כאמור, מכנסת ישראל שלמעלה נמשכת לנשמות ישראל שלמטה בחינת אהבה בתענוגים. והיינו, שהתענוג והשמחה העליונים נמשכים בנפש האדם, ואז גם הוא מתענג ושמח רק בה' יתברך. וכמו שנוצטוונו "עבדו את ה' בשמחה", "לקבל שמחה העליונה ותענוג העליון שנמשך בנפשו מבחינת כנסת ישראל דלעילא שנקרא אהבה בתענוגים" (פלא הרמון).

8. וכנאמר בטעם קריאת שם ישראל - "כי שרית עם אלקים" (וישלח לב, כט), היינו שהוא למעלה מההסתר של שם אלקים, שהוא הגבול שעל ידו נתהוו העולמות המוגבלים.

9. ענין זה הוא כמו כללות הכינויים של הבחינות למעלה, שהקב"ה נקרא בשם חכם וחסיד כו', לפי שממנו נמשכות החכמה והחסד שבעולמות - ראה תורה אור וירא יג, ד [תורה אור המבואר חלק א פרשת וירא פרק ב], ובכמה מקומות.

10. תהלים ק, ב.

11. תהלים קיג, ט.

12. משלי ב, ג. וראה ברכות נז, א.

13. תהלים קמט, ב.

14. על פי לשון הכתוב - נחמיה ח, י.

[ויבאר באריכות את פרטי ההתבוננות בענין גילוי אור אין סוף בתורה ומצוות, המביאה לשמחה בה:]

והנה כתיב¹⁷ "תחת אשר לא עבדת כו' מרב כל כו'". דהיינו בחינת כל התענוגים הרוחניים, גן עדן עליון וגן עדן תחתון.

כאמור, התבוננות האדם ב"אם הבנים" שבמוחו שהיא מוח הבינה, המולידה באדם אהבה להתענג ולשמח בה' לבדו, היא בענין הפלאות אורו יתברך הבלתי מוגבל המובדל מהעולמות וכל סדר ההשתלשלות, ושמכל מקום הוא נמשך להאיר בנפש האדם על ידי עבודת ה' בתורה ומצוות.

ובפרטיות: התענוג שבאורו יתברך העצמי, הנמשך רק בתורה ובמצוותיה, מובדל ומופלא מכל התענוגים המוגבלים המושגים בעולמות הנבראים, ובכללם גם התענוגים הרוחניים שבהשגת אלקות בגן עדן.

זהו שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", שהשמחה בעבודת ה' היא על ידי התבוננות בהפלאות התענוג האלקי של הקב"ה הנמשך לאדם המקיים את המצוות, שהוא מופלא מ"כל" ריבוי התענוגים הרוחניים המתלבשים בהשגה של גן עדן התחתון והעליון.

וכמבואר להלן, ההכרה בכך שעבודת ה' מרוממת יותר "מרוב כל" - מכל התענוגים שבגן עדן - נעשית על ידי ההתבוננות שבעולמות הנבראים (שבכללם גם הבחינות שבגן עדן) מאירה רק הארה מועטת ומצומצמת מהאור האלקי, שהצדיקים בגן עדן "יושבין ונהנים"¹⁸ ממנה בהיותם משיגים אותה בפנימיות בכלי השגת שכלם.

היא מעוזו", שיהיה שש ושמח רק מקרבת עצמותו יתברך אליו בתורה ומצוות, והשמחה העליונה של הקב"ה המתענג במצוותיו מתגלה בפנימיות נפשו¹⁵.

זהו שנאמר "אם הבנים שמחה": "אם" מורה על בחינת הבינה¹⁶, כנאמר "אם לבינה תקרא". היינו שכדי להגיע לשמחה ואהבה בתענוגים בפועל (שתתקבל בנפשו האהבה בתענוגים הנמשכת לנשמות ישראל שלמטה מכנסת ישראל דלעילא), צריך האדם להקדים את בחינת "אם הבנים" - התבוננות בגדולת והפלאות אור אין סוף הנמשך בנפש האדם על ידי התורה והמצוות.

15. ראה ספר המאמרים עת"ר עמ' קיט: "שמחת הנפש ד'אם הבנים שמחה' כו' . . שרשה ומקורה היא מהשמחה העליונה שבלב אדם העליון. דכשם שההשגה והאהבה היא מהאהבה העליונה . . ומזה משתלשל ממדרגה למדרגה ענין ההשגה והאהבה שבנשמות למטה כו', הרי כמו כן גם השמחה שבנפש האדם למטה הרי זה מה שנמשך מבחינת השמחה שלמעלה. ונמצא שהשמחה של מעלה היא האור, והשמחה דנפש האדם היא הכלי שמקבלת מהשמחה של מעלה".

16. מוח החכמה הוא מקום ראשית התגלות אור השכל, כנקודה כללית בלבד (בחינת "אב"), ועל ידי ההתבוננות במוח הבינה (בחינת "אם" בה נקלטת הנקודה שמשפיעה בחינת "אב") מתרחב המושכל ומושג בכל פרטיו לאורך ורוחב, עד שהוא מוכן כבר להוולד ולצאת לחוץ, ואלו הן המדות שבלב שנוצרו מאריכות התבוננות ה"אם" במוח הבינה ומתאימות לה.

וראה תניא פרק ג': "כשמוציא כחו אל הפועל, שמתבונן בשכלו להבין דבר לאשורו ולעומקו מתוך איזה דבר חכמה . . נקרא בינה, והן הם אב ואם המולידות אהבת ה' . . כשמתבונן ומעמיק מאד בגדולת ה' . . יתלהב לבו באהבה עזה כרשפי אש בחשיקה וחפיצה ונפש שוקקה לגדולת אין סוף ברוך הוא".

17. תבוא כח, מז.

18. ברכות יז, א.

וכנרמז גם בלשון הפיוט "אזי מלך שמו נקרא".

הטעם לכך שמדת המלכות נקראת "שמו" של הקב"ה, הוא כי ערכה לגבי עצמות האור האלקי הוא כמשל ערך שם האדם לגבי עצמות נפשו. "פירוש, כמו שם האדם שנקרא על איזה דבר, לומר שאותו הדבר של ראובן הוא וכדומה, הנה אין עצמותו של ראובן על אותו הדבר, רק שמו בלבד נקרא עליו, והיינו שבחינת התפשטות שלו על אותו הדבר ולא עצמותו כו', כי הרי שם האדם אינו עצמות שלו, רק בחינת התפשטות שלו לבד. . ועל דרך זה הממשלה של המלך על עמו, אינו אלא בחינת שם מלכותו נקראת עליהם. . ולא עצמותו. . וזה משל להבין איך דמלכותא דרקייע גם כן על דרך זה" (תורת חיים).

כלומר, מדת המלכות היא בחינה חיצונית שאין מתגלה בה עצמות אורו יתברך. כי ענינה של מדת המלכות הוא שהקב"ה יהיה מלך על העולם, שהרי "אין מלך בלא עם"²³, וכל ענין המלכות הוא לגלות את כחו וממשלתו של הקב"ה על העולמות הנפרדים ממנו. ואם כן, יש למדת המלכות יחס מסוים לעולמות הנבראים, ואינה מובדלת מהנבראים כמו שאר המדות הקדושות העליונות שהן למעלה מיחס לעולמות ובריאתם.

והוא בחינת "שכינה" ששוכן בתחתונים, וכמו שכתוב²⁴ "ושכנתי בתוכם".

כי עצמות אורו יתברך כפי שהוא מצד עצמו למעלה מצמצום והגבלה, הרי הוא מובדל מהעולמות, והנבראים אינם יכולים לקבלו בכליהם המוגבלים.

רק על ידי המצוות שהאדם מקיים בעולם הזה הוא מגיע לקב"ה עצמו, שהתענוג שלו יתברך הוא למעלה מעלה מהשגת הנבראים והנשמות, ואין לו כל יחס לאור המושג בעולמות. וכאשר האדם מקיים מצוות, נמשך בנפשו תענוג זה שבמצוות ה'; וכאשר הוא מתבונן ומשים לבו לתענוג העליון הנמשך על נפשו, אז גם הוא שמח בשמחת ה' ממש, ו"חדות ה' - בעצמותו ומהותו - היא מעוזו".

והוא מחמת שיתבונן במה שכתוב¹⁹ "כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים".

הענין המבואר לעיל, שגם בגן עדן מאירה רק הארה בעלמא שערכה רחוק מאוד מעצמות אור אין סוף, מתפרש בכתוב "כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים" (כפי שהולך ומבאר).

פירוש, ש"שמו" הוא מדת מלכותו אשר "מלך שמו נקרא"²⁰, וכמאמר²¹ "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר וכו'".

"שמו" של הקב"ה הוא מדת המלכות, וכמו שאומרים בברכה הראשונה של תפילת העמידה "למען שמו באהבה, מלך עוזר"²²,

19. תהלים קמח, יג.

20. פיוט ארון עולם.

21. נוסח תפילת העמידה.

22. ופירוש "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו", היינו שהקב"ה גואל את ישראל "למען שמו", כדי להעלות מהגלות את השכינה הנקראת "שמו" (היא מדת המלכות, כדלהלן בפנים), כי בעליית ישראל

מן הגלות היא נגאלת ועולה עמהם (ספר המאמרים תרצ"ט עמ' 158).

23. בחיי וישב לח, ל. תניא, שער היחוד והאמונה פרק ז.

24. תרומה כה, ח.

בבחינת "שם" בלבד, היינו "שמדת מלכותו יתברך המחיה את כל הנבראים מאין ליש כידוע, אין הארה זו רק בחינת התפשטות .. ולא מן בחינת העצמות כו', והיינו בחינת שם מלכות לבד שנקרא שמו יתברך עליהם, בזה הם חיים וקיימים תמיד כו'" (תורת חיים).

זהו גם פירוש נוסח ברכת "ברוך שאמר" - "יחיד חי העולמים מלך". הקב"ה בעצמותו הוא "יחיד", הוא מובדל מהנהגת וחיות העולמות ונשאר "יחיד" לאחר הבראם כמו קודם שנבראו ממש, שהרי אין להם תפיסת מקום לגביו עד שמציאותם תפעל שינוי ח"ו באחדותו, אלא אין דבר זולתו כלל. ולכן חיות העולמות המוגבלת שמאורו יתברך אינה אלא מבחינת המלכות בלבד, היינו ש"חי העולמים" הוא רק מבחינת "מלך" ולא משאר המדות העליונות ד"קודשא בריך הוא" כנ"ל.

והנה גם בחינת "שמו", מצד עצמו הוא רם ונשא ונשגב בבחינת "לבדו", שאין ערוך להעולמות עם שמו יתברך כלל.

אלא "הודו" וזיוו של שמו הוא המאיר "על הארץ" - זה גן עדן תחתון, "ושמים" - זה גן עדן עליון ששם הצדיקים "נהנין מזיו השכינה".

אבל בשכינה עצמה שהוא בחינת "שמו", הוא בבחינת "לבדו", שלא נמשך ממנה להיות הנבראים נהנין ומתענגים בה בעצמה ממש.

אמרו רז"ל שבגן עדן "צדיקים יושבים ונהנין מזיו השכינה". היינו שגם מה"שכינה" - אף שהיא מקור חיות העולמות - אי אפשר לנשמות לקבל כמו שהיא בעצמותה, והנאת

מדת המלכות נקראת בלשון רז"ל בשם "שכינה"²⁵. וכידוע בענין "יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה", ש"קודשא בריך הוא" הוא עצמות האור הקדוש ומובדל מהעולמות, ו"שכינתיה" היא בחינת המלכות שיש לה ערך ושייכות לעולמות.

כי הנה, "שכינה" היא מלשון הכתוב "ושכנתי בתוכם", שאורו יתברך שוכן ומתלבש בעולמות התחתונים. ברם, עצמות אורו יתברך "הקדוש ברוך הוא" הוא קדוש ומובדל מהעולמות, ואינו יורד לשכון ולהתלבש בהם, ורק מדת המלכות נקראת בשם "שכינה", לפי שהיא מקור החיות המתלבשת בעולמות לפי ערכם ונתפסת בהם. "מקור החיות אשר העולמות מקבלים .. הארה מתפשטת ומאירה ממקור זה .. הוא הנקרא .. 'שכינה' מלשון 'ושכנתי בתוכם', על שם שמקור זה הוא ראשית התגלות אור אין סוף אשר ממשיך ומאיר לעולמות .. ושוכן ומתלבש בתוכם להחיותם"²⁶.

ונקרא שמו מלך על כל העולמות, וכמו שכתוב²⁷ "מלכותך מלכות כל עולמים". וכמאמר²⁸ "יחיד חי העולמים מלך כו'", שעל ידי בחינת מלכותו יש לו יחוס ושייכות להעולמות שיקרא שמו מלך עליהם.

חיות העולמות היא כנ"ל ממדת המלכות, וכנאמר "מלכותך מלכות כל עולמים" - רק בחינת המלכות היא המתפשטת בכל העולמות. וכאמור לעיל, מדת המלכות היא

25. ראה ספר המאמרים מלוקט כסלוי-שבט עמ' רסג.

26. תניא פרק נב.

27. תהלים קמה, יג.

28. ברכת ברוך שאמר.

אבל בבחינת תורה ומצות, הנה אומרים "אשר קדשנו במצותיו"³¹ (יש שמברכים ב"על" ויש שמברכים בלמ"ד), "במצותיו" ממש, כמאמר רז"ל "הקב"ה מניח תפילין"³², "הקב"ה מתפלל"³³, וכתוב³⁴ "אני מדבר בצדקה", "אני" ממש, דהיינו הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו.

וכדאיתא בזוהר³⁵ ד"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד", "קודשא בריך הוא" ממש. ו"קודשא בריך הוא" הוא בחינת מה שהוא קדוש ומובדל מגדר עלמין לגמרי, שאפילו בבחינת זיו והוד לא היו העולמות יכולים לקבל חיות ממנו.

בעוד שכל התענוגים הרוחניים בגן עדן הם רק מ"זיו השכינה", שהוא זיו והארה מבחינת "שמו" - אורו יתברך המוגבל ומצומצם לשכון בעולמות לפי ערכם - הרי שעל ידי

הנשמות בגן עדן היא רק מהארה בלבד - "זיו" הנמשך מהשכינה²⁹.

זהו שנאמר "כי נשגב שמו לבדו, הודו על ארץ ושמים": גם "שמו" הוא נשגב ומרומם מ"ארץ ושמים" - והיינו לא רק הארץ והשמיים הגשמיים אלא גם הבחינות השונות בגן עדן. "שמו" מרומם הן מהבחינה התחתונה בגן עדן - "ארץ", והן מהעליונה - "שמים". כי גם שמו הוא "נשגב ומיוחד במאצילו ברוך הוא, בבחינת 'לבדו'" (אור התורה). ולכן, "מבחינת שמו יתברך שהוא מלכותו יתברך בעצמו, אי אפשר לקבל ממנו חיות. . רק כל התהוות העולמות וקיומם כו' הוא מבחינת זיו והארה מן שמו יתברך, שזהו כדכתיב 'הודו' בלבד על 'ארץ ושמים', אבל 'שמו נשגב לבדו' שאי אפשר להם לקבל ממנו. . ונקרא ה'הוד' של 'שמו' שמחיה את כולם בשם 'זיו השכינה'" (תקס"ג).

נמצא, שמעצמותו יתברך "הקדוש ברוך הוא" אי אפשר לנבראים לקבל אפילו הארה וזיו, כי הוא "יחיד" ומובדל לגמרי ממצייאות העולמות. רק מ"שמו" שהוא ה"שכינה", הגם שאי אפשר לנבראים להשיג אותה עצמה, מכל מקום זיו והארה ממנה יכולות הנשמות בגן עדן להשיג³⁰.

דהיינו הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו שלמעלה מבחינת 'שמו', היינו שאפילו בבחינת זיו והוד לא היו העולמות יכולים לקבל ממנו כלל" (לקוטי תורה ויקרא הוספות נב, ב).

היינו שמבחינת "שמך" הקדוש שאינו מתלבש בעולמות נמשך זיו המחיה את העולמות, ואילו הקב"ה עצמו מובדל בתכלית מהעולמות, "אתה קדוש".

(בלקוטי תורה שם, ש"הודו וזיוו של שמו" הוא הקו וחוט. וראה בזה להלן הערה 43, ש"שמו" שלמעלה מ"הודו" הוא באור אין סוף שלפני הצמצום, שהוא קדוש ומובדל מהתלבשות בעולמות, ולכן היה צריך להיות צמצום וסילוק גמור לצורך המשכת אור הגבול ממנו המתלבש בעולמות).

31. נוסח ברכת המצוות.

32. ברכות ו, א.

33. ברכות ז, א.

34. ישעיה סג, א.

35. זהר חלק ב, צ, ב.

29. וראה גם תניא פרק נב: "השכינה עצמה, שהיא ראשית הגילוי ועיקרו מה שאין סוף ברוך הוא מאיר לעולמות בבחינת גילוי, והיא מקור כל המשכות החיות שבכל העולמות, שכל החיות שבהם אינו רק אור המתפשט ממנה. . אי אפשר לעולמות לסבול ולקבל אור שכינתה שתשכון ותתלבש בתוכם ממש".

30. זהו ש"אנו אומרים 'אתה קדוש ושמך קדוש'. פירוש, שגם בחינת 'שמו' הוא 'נשגב לבדו', שאין ערוך להעולמות עם שמו יתברך כלל עד שהוא יתברך קדוש ומובדל מהעולמות, רק 'הודו' וזיוו של שמו נמשך 'על ארץ ושמים' כו', דהיינו הארה בעלמא מבחינת 'שמו'. אך פירוש 'אתה קדוש'

נמצא ש"הקדוש ברוך הוא" המובדל מן העולמות מקיים את המצוות³⁷, והאדם המקיים את המצוות הולך כביכול בדרכיו של הקב"ה, ובזה ממשך על נפשו מאורו יתברך. "על ידי שישאל עושים את המצוות שהוא עושה, הם הולכים בדרכיו של הקב"ה ודבוקים בו, ועל ידי זה נמשך חיות להאדם שמקיים המצוות. וכיון שענין זה שבמצוות (שהם דרכיו של הקב"ה, על ידי זה שהקב"ה עושה את המצוות) הוא למעלה משייכות לעולמות, לכן גם החיות שנמשך להאדם שמקיים את המצוות הוא החיות... שמצד עצמו הוא קדוש ומובדל מעולמות"³⁸.

וכן הוא בעסק התורה, שהתורה מאוחדת בקדושתו של "הקדוש ברוך הוא" המובדל מהעולמות, וכמו שאמרו בזהר "אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד". ו"בחינת³⁹ מה שאינו יכול להתלבש בתוך עלמין... היא המתלבשת בנפש ולבושה בבחינת גילוי ממש כשעוסקים בדברי תורה... מה שכל העולמות עליונים ותחתונים כלא חשיבי קמיה וכאין ואפס ממש"⁴⁰.

37. כמו שאמרו רז"ל (שמות רבה פרשה ל, ט) על הכתוב (תהלים קמו, יט) "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", שמה שהקב"ה עושה בעצמו הוא מצוה לישראל לעשות. ונמצא, שהקב"ה מצד עצמותו, כמו שהוא מובדל מן העולמות ומציווי לנבראים, מקיים את המצוות.

38. ספר המאמרים מלוקט אדר-סיון עמ' נח.

39. תניא פרק כג.

40. זהו שנאמר בהמשך הכתוב "כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים" - "וירם קרן לעמו... לבני ישראל עם קרובו", שלישראל עם קרובו המקיימים תורה ומצוות נמשך מה"קרן" שהוא עצם האור האלקי (- קרן מלשון "קרן וחומש", שהוא העצם), כמו שהוא נשגב ומרומם בתכלית מכל התלבשות והשגה בעולמות.

התורה ומצוותיה ממשך האדם על נפשו מעצמות אורו יתברך ממש הנקרא "קודשא בריך הוא", שהוא קדוש ומובדל מהעולמות ואפילו "זיו" ממנו אינו נמשך בעולמות.

פירושו: קודם עשיית המצוות, וכן קודם לימוד התורה, אנו מברכים "אשר קדשנו במצוותיו", שהן "מצוותיו" ודרכיו של הקדוש ברוך הוא עצמו. "שהקב"ה מקיים בעצמו את כל המצוות, כידוע בדברי חז"ל שהוא מניח תפילין ומתפלל ועושה צדקה... ולכך אנו אומרים 'אשר קדשנו במצוותיו'... שהרי מצוות הוי"ה במה שהוא מניח תפילין וכדומה הוא הגבה מאד נעלה מכל ההשתלשלות... וזהו 'אשר קדשנו'" (תורת חיים)³⁶.

36. בהגהה כאן מזכיר שיש הבדלים בנוסח הברכה, "יש מברכים ב'על' ויש שמברכים בלמ"ד". ומשמעות הדברים היא, שמההבדל בין שתי הנוסחאות נבין כיצד המצוות שאנו מקיימים בגשמיות הן "מצוותיו" של הקב"ה ממש שהוא מקיים בעצמותו יתברך המובדל מהעולמות.

והענין בזה: שתי נוסחאות אלו מורות על שני שלבים בקיום המצוה. הנוסח "על" (כגון "על מצוות תפילין") מורה שהאדם עומד מעל מעשה המצוה, שהרי המצוה נעשית בדבר גשמי והאדם בקיימו אותה מברר ומזכך את הדבר. לעומת זה, הנוסח "ל" (כגון "להניח תפילין") מורה שהמצוה היא למעלה מן האדם, והאדם מתעלה אל המצוה ומתקשר ונדבק בה כדי לקבל ממנה.

וכן הוא בכל המצוות: בתחילה האדם מעלה את המצוה הגשמית (שהיא למטה ממנו כביכול, שלפיכך בכחו לקיימה ולהעלותה במעשהו), ועל ידי בירור זה מתעלה אחר כך המצוה ומתגלה בה שרשה האמתי שהיא "מצותו" של הקב"ה עצמו שלמעלה מכל התענוגים המתלבשים ומושגים בעולמות (על פי ד"ה החרוד תשי"ז).

ובזוהר⁴⁴ איתא דבמחשבה אחת ברא את העולם. והוא על דרך מה שנאמר⁴⁵ "היוצר יחד לבם בו", ואמרו רז"ל⁴⁶ "כולם נסקרים בסקירה אחת", שהוא "צופה ומביט עד סוף כל הדורות"⁴⁷,

יתברך לפני הצמצום, ועליו אמרו רז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק ג) "עד שלא נברא העולם היה ושמו בלבד". כי בחינת "שמו" (בחינת מלכות שהארה ממנה נמשכת לעולמות) ישנה גם ברום המעלות, שהבחינה התחתונה באור אין סוף נקראת "מלכות דאין סוף" (ראה בזה לקוטי תורה שיר השירים ה, א-ב. ועוד). ומכל מקום, מאחר שבחינה זו של "שמו הכלול בעצמותו" היא באור אין סוף ולא במאור הקדוש - "אתה" - עצמו, לכן נקראת "שמו", שאינו עצמותו ממש.

ו"שמו" זה הוא נשגב לבדו, בהיותו מאוחד בו יתברך ואינו מתגלה בעולמות. רק הארה ממנו נמשכת אחר הצמצום להחיות את העולמות, וזהו "הודו" של "שמו", וממנה מתענגות הנשמות בגן התחתון והעליון.

והנה, "שמו" שלפני הצמצום הוא למעלה גם משם הוי"ה המהווה את העולמות, ונמצא שרק "הודו" של שמו הוא המתלבש באותיות שם הוי"ה.

וזהו המשך הענינים במאמר כאן: לאחר שמבאר שהתהוות העולמות היא רק מ"הודו" של שמו הכלול בעצמותו, שהוד וזיו זה הוא המתלבש באותיות י"ה המהוות את העולמות, מפרט את ענינן של שתי אותיות אלו (ששתייהן בכלל "הודו" של "שמו"), ואלו הם שני שלבים בהתהוות העולמות, כדלהלן בפנים.

וראה לקוטי תורה ויקרא בהוספות (נב, ב), שגם משם מוכח לכאורה שמפרש באופן זה ("שמו" הוא באור אין סוף שלפני הצמצום) את האמור כאן במאמר זה (וכנזכר גם לעיל הערה 30). עיין שם באדיקות.

44. חלק ב כ, א.

45. תהלים לג, טו.

46. ראש השנה יח, א.

47. נוסח ברכת זכרונות.

כי הנה כתיב⁴¹ "כי ביה ה' צור עולמים", שעולם הזה ועולם הבא גן עדן תחתון ועליון נבראו בב' אותיות משמו בלבד⁴².

ענין זה שרק הארת "שמו" מחיה את העולמות, ניכר גם בכך שחיות העולמות היא על ידי שתי האותיות הראשונות של שם הוי"ה ברוך הוא, וכנרמז בכתוב "כי ביה ה' צור עולמים", ופירשו רז"ל שהתהוות העולמות וחיותם היא משתי אותיות אלו י' ה', "ביו"ד נברא העולם הבא ובה"א נברא העולם הזה".

זאת כי לצורך התהוות העולמות, הנה גם מבחינת "שמו" שהוא מקור חיות העולמות "נתצמצם האור ונתעלם, ונשאר רק בחינת . . 'הודו' הארה משמו . . שהארה זאת מתלבשת בשתי אותיות י"ה כו', ועל ידי זה נבראו כל העולמות כו', 'עלמין סתימין דלא אתגליין' שנקראו 'עולם הבא' נבראו ביו"ד, ו'עלמין דאתגליין' נבראו בה"א . . ונמצא שגם הארה זאת לא היה יכול להתהוות ממנה עולמות אם לא על ידי התלבשות בב' אותיות י"ה הנ"ל" (פלא הרמון)⁴³.

41. ישעיה כו, ד.

42. מנחות כט, ב.

43. לכאורה אין מחזור כל כך במאמר כאן הטעם לכך שנוקט "ב' אותיות משמו בלבד", והרי שתי אותיות אלו הן האותיות העליונות שבשם הוי"ה, ומדי הגריעותא בכך שהתהוות העולמות היא מהן "בלבד", וכיצד מורה הדבר שזהו רק "הוד" וזיו משמו יתברך.

כמו כן, יש לעיין בהמשך הדברים בענין "במחשבה אחת ברא הקב"ה את עולמו" - האם זו רק עוד הוכחה לכך שהתהוות היא מהארה בעלמא, או שיש בזה המשך לענין בריאת העולם בשתי האותיות י"ה.

ובפלא הרמון מפרש, ש"שמו" הנשגב לבדו המדובר כאן הוא אור אין סוף הכלול ומיוחד בו

סתימין", והדיבור שממנו מתהווים "עלמין דאתגליין" - יתכן רק בשתי האותיות י"ה של שם הוי"ה, ואילו "שמו" העצמי מובדל מכל חילוקים, כי הוא למעלה מענין התהוות העולם בכל אופן שהוא, גם לא באופן דמחשבה אחת.

[ויבאר עוד איך ה"מחשבה אחת" היא באין ערוך לגבי עצמות בחינת "שמו", וכל שכן לגבי עצמותו יתברך המובדל בתכלית מן הבריאה:]

על דרך משל כמו שאין ערוך למחשבה אחת נגד כל המחשבות שיכול אדם לחשוב כל ימי חייו, ומכל שכן נגד עצמותו ומותו, שאינה אלא התפשטות הארה אחת בעלמא.

כך כל הדורות של שית אלפי שנין וימות המשיח ותחיית המתים, אינן אלא בחינת זיו והתפשטות הארה אחת מבחינת שמו בלבד.

אבל הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו הוא רם ונשא למעלה מעלה עד אין קץ ותכלית, ו"לית מחשבה תפיסא ביה כלל"⁵⁰, שאינו נתפס ונתלבש בגדר עלמין כלל.

כשהאדם חושב מחשבה אחת, אין למחשבה זו ערך אפילו לגבי כח המחשבה שמכחו הוא חושב כל ימי חייו בלי הפסק, מחשבות שרבו מספור. ובנמשל למעלה: ה"מחשבה אחת" נמשכת מ"שמו" של הקב"ה שהוא מדת המלכות, מקור חיות העולמות, וממנה באה חיות כל העולמות. ואם כן, נמצא שהעולמות הנבראים ממחשבה זו הם באין ערוך גם לגבי "שמו" של הקב"ה.

ו"קורא הדורות מראש כו"⁴⁸.

וכמו שנתבאר במקום אחר⁴⁹, שכל הדורות שהם שית אלפי שני דהוי עלמא וימות המשיח ותחיית המתים, כולם הם לפניו במחשבה אחת.

בוהר נאמר בענין התהוות כל העולמות, שהיתה "במחשבה אחת". והיינו כמשל האדם המהרהר במחשבתו בציור דבר מסוים, שאז הוא "רואה" את כל פרטי הדבר כאחד.

וכן הוא בהתהוות הנבראים: תחילה עלו הנבראים במחשבתו יתברך ואז כולם הם כאחד, כמאמר רז"ל "כולם נסקרים בסקירה אחת", ובבחינת "מחשבה אחת". רק אחר כך נמשך מהמחשבה לבחינת "דבר ה'", שהוא כמשל הדיבור באדם - שהוא מתגלה מחוץ לאדם ואינו כלול בו עוד כמו המחשבה. ואז נפרטים הפרטים של הנבראים השונים, כל אחד לעצמו. ועל זה נאמר "קורא הדורות מראש", שעל ידי הדיבור "קורא" הקב"ה וממשיך אל ה"חוץ" באופן שכל נברא מתגלה כדבר בפני עצמו מה"ראש" שהוא תחילת התהוות הנבראים בהעלם ה"מחשבה אחת", בה הכל כלול בו יתברך וממילא עומד כאחד.

ושתי בחינות אלו הן בחינת האותיות י"ה הנ"ל: "ביו"ד נברא העולם הבא" - היא ה"מחשבה אחת" בה כל הנבראים הם בשוה, בבחינת "עלמין סתימין", ו"בה"א נברא העולם הזה" - היא בחינת הדיבור, בו הנבראים נפרטו כל אחד בפני עצמו ובאו אל הגילוי, "עלמין דאתגליין".

ונמצא, שההבדל בין שתי המדרגות הנ"ל - המחשבה אחת שממנה מתהווים "עלמין

48. ישעיה מא, ד.

49. ראה לקוטי תורה פרשת ראה כד, ד.

50. תקוני זהר בהקדמה (פתח אליהו) יז, א.

וכאשר ישים האדם אל לבו כל הדברים והאמת האלה, ישמח לבו ויגל אף גילת ורנן⁵² באור אין סוף ברוך הוא המתפשט ומתלבש בעסק התורה ומעשה המצות אשר יעשה אותם האדם וממשיך על נפשו אור ה' אין סוף ברוך הוא ממש, מה שאין כל העולמות כדאי לו.

על פי כל זה מבואר שהאדם בא לשמחה ו"אהבה בתענוגים" על ידי הקדמת ההתבוננות בהפלאות ורוממות עצמות אורו יתברך המתגלה בתורה ומצוות. ש"כאשר יתבונן בכל הנ"ל, אזי ממילא ישמח לבו ויגל בעשותו המצוה כו'. ובחינה זאת נקראת 'חדות ה' היא מעוזו', שהחדוה שלו היא מהו"ה בעצמו שהוא מהותו ועצמותו השורה בנפשו בעת עשותו המצוה. ובוזה נעשה כלי לקבל שמחה עליונה ותענוג העליון, שנמשך בנפשו מבחינת ישראל דלעילא, שנקרא אהבה בתענוגים כנ"ל" (פלא הרמון).

פרק ב

התגלות השמחה בלב

[בפרק הקודם נתבארה ההתבוננות בכך שעצמות אורו יתברך המובדל לגמרי מהארה בעולמות מתגלה בנפש האדם כשמקיים תורה ומצוות. והתבוננות זו היא הכנה וכלי שתמשך לו "חדות ה'" מהשמחה העליונה ו"אהבה בתענוגים" של "כנסת ישראל" שלמעלה:]

אך אין השמחה בהתגלות אור ה' במוח מחשבתו ובינתו ללב, כי אם כאשר נגעה אל נקודת לבו.

כי שמחה היא ההתגלות. וכמשל המלך

והנה, לבוש המחשבה הוא מכל מקום מקור למחשבה אחת, אלא שאין לה ערך מצד מיעוטה לגבי כללות המחשבות שיכול האדם לחשוב. ואם כן, לגבי עצמות הנפש שלמעלה מגילוי באותיות המחשבה⁵¹, כל שכן שלמחשבה אחת אין כל ערך כלל לגביה.

וכך הוא האין ערוך של חיות העולמות, שהיא הארה אחת בלבד מ"שמו", לגבי עצמות אורו יתברך הקדוש ומובדל בתכלית מהעולמות, שאפילו "זיו" והארה אחת ממנו אין נמשך בהם.

זהו שאמר אליהו "לית מחשבה תפיסא בכ", שאין לנבראים כל השגה בו יתברך בהיותו מובדל מהם בתכלית. שהרי הנבראים יכולים להשיג רק במה שמתלבש בהם בהגבלה, שאז יכולים הם לתופסו בכליהם המוגבלים. אך עצמות אורו יתברך שאין לו קץ והוא מובדל מכל שייכות לגבול, הנה אף הארה ממנו אינה מגיעה בהתלבשות בעולמות, וממילא אין להם כל תפיסה בו.

מה שאין כן בתורה ומצות, הוא התלבשות אור אין סוף ברוך הוא בעצמו ובכבודו ממש.

51. המחשבה והדיבור הם "לבוש" בלבד לגבי הכחות העצמיים של הנפש (שכל ומדות). כי במחשבה ודיבור מתלבש אור הנפש בדבר אחר, והן ה"אותיות"; לעומת זה, ידיעת הנפש והרגשתה במדותיה הוא ענין נפשי שאינו מוגדר ומלוּבש באותיות בלשון עם ועם, כי אלו אינן מאוחדות ממש עם הנפש כמו השכל והמדות עצמם.

וראה תורה אור וירא יג, ד [תורה אור המבואר חלק א פרשת וירא פרק א]: "מחשבה דיבור ומעשה הן הארות וכחות המלבישים ממש את הנפש כמו לבוש המכסה כו', אבל השכל והמדות הן הארות מעצמיות הנפש ואינן לבושין ממש".

52. לשון הכתוב - ישעיה לה, ב.